

ЋАМИЛ СИЈАРИЋ

КАКО ДАНАС ЧИТАМО ЉУБИШУ

У овој мојој краткој ријечи хоћу да се задржим на оној Љубишиној одлици због које сам овога писца увијек радо читао: на његовом језику и стилу. Неко ко се са више интересовања бави лепотом књижевног приповиједања Љубишиног ићи ће, свакако, у ширину, дубину и особеност стила и језика у дјелу Стефана Митрова Љубише, док ћу ја — не као књижевни есејиста, јер то нијесам, и не као естетичар, јер ни то нијесам — да се, готово узгред, и само као читалац, осврнем на оно што зовемо књижевним флуидом и магијом у литерарним текстовима, а што је код Љубише изразита одлика његове прозе.

Шта је то што Љубишино дјело, дјело једног нашег старог писца, из земана давно прошлог, чини и данас занимљивим и читаним, да не кажем и младим — младим колико то јест и мора да буде књижевна традиција кад је добра. Оно што нас код Љубише задивљује, ако га посматрамо према његовом једноставном и јединственом начину приповиједања, јесте са изванредним осјећајем и мјером литераризирани народни језик његова краја, јесте, с гледишта вриједности ријечи и ритмичког склада, готово до звука и тона разрађена реченица, која свој лексички извор има у селима паштровићким и црногорским а слив преко срца пишчевог. Стога, кад читамо Љубишу, ми имамо осјећај да слушамо говор не једног човјека, него цијелог једног краја, и то његов најбољи говор — било кад нам писац сам говори, било кад говоре његови јунаци. Ако не цијела, а оно велик дио дражи Љубишина стила и језика баш је у томе — и извјесна архаичност у склопу реченичном, у сликању поетичном, у осјећају националном, на његов стил и језик, чак ни данас, не пада као терет, него као вријеме на старину да је учини још вреднијом.

У књижевним дјелима старих писаца има нешто што и у музејима, и ми им се враћамо као што у музеје улазимо. Књи-

жевно дјело, уосталом, ма колико давно било написано, није ништа друго до једна, да тако кажем, уређена одаја, са свим оним што је у њој писац поставио, — и наш прелаз са књиге на књигу, рецимо са старе на нову, исто је што и прелаз из одаје у одају, и значи, а шта друго него наш пут кроз живот, којим нас, у овом случају, писац води. Питање је само хоћемо ли са тим писцем на том путу путовати или нећемо; више је него сигурно да с Љубишом хоћемо, и имамо рад чега. Рад лијепе његове бесједе понајприје! Он је бесједник који нам се сам пријављује: „Да ти кажем . . .“ Као оно Шехерезада: „Да ти испричам, велики царе, какви су ови људи које ја знам, а ти не знаш“. Занимљиво је да је цијело Љубишино причање о људима његова краја и града, које је познавао боље него ико други, а још је занимљивије да је цијело његово причање на изванредној стилској и језичкој, односно литерарној висини, иако је, прво — с писањем касно почео, а друго — самоук био.

Литература нема циљ само да спаси од заборава, јер што није записано — као да није ни постојало, него да томе што спасава уједно буде и лијепа опрема, адекватан рам за слику, џевахир-кутија за драгоцјености. Ако је то тако, ми Љубишине књиге отварамо не само због тога да дознамо о чему нам причају, него и да уживамо у лијепом причању — не одвајајући, бар на махове, литерарну вјештину доброг писца од доброг народног приповједача. Љепота Љубишиног приповиједања није резултат његове научености како треба књижевно писати, него његове приљежности језику народном, мишљењу и говорењу народном, и још више: духу националном, за који је, свом снагом свога писања, био антејски везан. Извлачећи жицу из пређе народног језика и говора Црногорског приморја и његовог залеђа за вез својих ликова, он није могао а да не остане дубоко народни писац и дубоко социјалан и националан — како садржином свога књижевног дјела, тако стилем и језиком његовим.

Није само животност и животворност књижевног дјела оно због чега и данас читамо Љубишу, него и драж, мисао, осјећај и уживање с којим је овај писац прилазио писању, а од уживања с којим писац пише зависи и наше уживање док га читамо. Ово је тачно, и бољи примјер од Љубише тешко је наћи међу нашим писцима. Читати Љубишу — и то најприје због језика и стила, због његовог једноставног а увијек високо књиженог приповиједања — значи ићи на пријатан излет у нашу литерарну баштину, заједно с човјеком који је, колико мудро толико лијепо и течно, умιο да приповиједа: као кад вода протиче, а много носи. . . Гледати у тај ток за нас данас значи гледати у цио Љубишин свијет — онакав какав је био или могао да буде; а кад то у свом књижевном дјелу писац постигне, онда је, може се рећи, све постигнуто.

Љубиша није од оних мајстора који дуго оком нишане низ свој рад — он низ свој рад осјећајем иде и, да тако кажем, пред

нас читаоце баца рудимент, као што то и чине велики писци, да га сами, према својој машти и потреби, дорадимо. Зато, кад читамо Љубишу, ми смо и писци заједно са њим, и његов свијет заједно са њим помичемо ка полу добра; то јест: ми не можемо а да Љубишино дјело стваралачки не читамо — одбијајући понешто од њега, или га допуњујући и дограђујући.

За Љубишу би се могло утврдити да је писао са истом лакоћом са којом га читалац чита — другим ријечима: био је везиља која за свој вез не са туђег клупчета него из себе одмотава нит, и цијелу дугу боја распростире пред нама, било кад пејзаже шара, било кад људе, карактере њихове, жеље, вољу и страсти слика; људе више и прије него пејзаже — отуда је у цјелокупном његовом дјелу човјек и субјекат и предикат.

Своје људе Љубиша не слика са много ријечи — да би нам се учинио раскошан, а ни са мало — да би шкрт био, него метафором и флуидом литерарним — што и јест основна одлика његовог стила и сугестија приповиједања. То је оно што читаоца, чим почне да чита Љубишу, мами да га све даље чита и види шта је са тим људима било. Јер, они су — све до данас савременим стилем и све до данас савременом наравијом, без обзира на извјесне архаизме и локализме језичке — тако литерарно оживотворени да њихове судбине постају општељудске.

Деси се да вријеме, својим током, отплови писце; Љубиши је само патину дало, као што то чини са старинама... Ми му данас таквом и прилазимо.

